

Варданян Марина Володимирівна, народилася 1979 року в Кривому Розі. Закінчила філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Кандидат філологічних наук. Працює в Криворізькому державному педагогічному університеті на посаді помічника ректора. В університеті викладає навчальну дисципліну «Дитяча література», в пріоритеті освітньо-громадська діяльність. Розробляє проект «Освітній буктрейлер на дитячу книгу у вищій школі». Роботи студентів знаходяться на каналі YouTube. Веде сторінку у Facebook «Дитяча література – сторінка для читачів книг». Автор монографії про «муженський період» В.Винниченка, методичних праць із дитячої літератури, понад 30 наукових праць в українських та зарубіжних виданнях. Наукові

зацікавлення: винниченкознавство, література для дітей та юнацтва української діаспори, порівняльне літературознавство, національна концептосфера. У 2016 році здобула дослідницьку дотацію Канадського інституту українських студій з Вічного фонду ім. родини Ремезів (Університет Альберта, Канада).

Українська література для дітей та юнацтва в діаспорі: тенденції розвитку, культурні осередки, жанрово-тематичні обрії

Загальні тенденції розвитку української діаспорної літератури для дітей

Український культурний процес ХХ ст. провадився двоколісно – на материковій частині України та за її межами діаспорою, так би мовити, між двома сторонами «залізної заслони». «Розгалуження української літератури на два протилежні напрямки, розбіжність шляхів її розвитку, – твердив емігрант, науковець В. Радзикович у своїй праці «Історія української літератури» (Детройд, 1956), – позначилась на тематичних та ідеологічних розходженнях». Для діаспори Україна ХХ ст. розглядалася як окупована більшовицькою владою територія, де нищилися українські цінності. Тому діаспоряни через свою активну діяльність у різних сферах прагнули ствердити перед усім світом українців як політичну націю з власною історією, мовою, традицією. Варто відзначити, що література української еміграції розвивалася не в один етап. На її формування впливали політичні реалії.

У ХХ ст. внаслідок тривалих революцій і війн українці масово емігрували. Таких еміграційних масових хвиль прийнято визначати чотири. Ю. Ковалів («Літературознавча енциклопедія»), М. Палієнко («Архівні центри української еміграції») визначають наступну періодизацію української літератури ХХ ст. в діаспорі.

Перша хвиля масової еміграції українців пройшла на межі ХІХ – ХХ ст. Вона мала причини соціально-економічного характеру. Ця так звана трудова еміграція українців (економічна, заробітчанська) з теренів Австро-Угорської імперії була спрямована на північноамериканський континент, переважно до США та Канади. Література діаспори цієї хвилі має скромні здобутки.

Переселенський рух з українських земель між двома світовими війнами отримав назву «другої хвилі» масової української еміграції й зумовлювався насамперед політичними причинами. Внаслідок Першої світової війни і поразки національно-визвольних змагань 1917–1920 рр. українські землі потрапили під владу інших держав. Значна частина борців за національне та соціальне визволення українського народу була змушена покинути терени України після поразки опинилася в еміграції, головними центрами якої були спочатку Польща, Румунія, Австрія, а згодом Чехо-Словаччина, Німеччина, Франція. Літературі цієї хвилі властива різножанровість творів українських емігрантів, які зазвичай групувалися навколо літературних об'єднань.

У міжвоєнне двадцятиліття найпомітнішою була діяльність «Празької школи», до якої ввійшли Ю. Липа, Ю. Клен, О. Олесь, О. Теліга, Є. Маланюк, Н. Ливицька-Холодна, О. Стефанович, Л. Мосендз, О. Ольжич...

Письменники друкувалися у видавничих органах «Літературно-науковий вісник» за редакцією Д. Донцова, «Ми», «Варяг». Крім художньої літератури, розвитку зазнають науково-критичні дослідження, зокрема представлених у працях Л. Білецького, М. Гнатишака, П. Зайцева та ін.

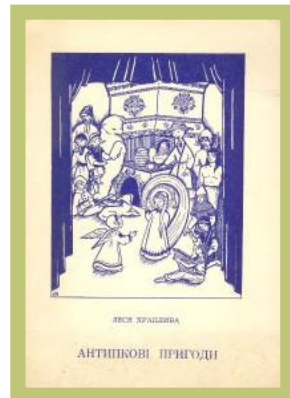
З початком українізації в УРСР частина емігрантів із вірою у найкраще для свого народу повернулися на Батьківщину, але з часом вони розчарувалися у цій ідеї. Багато тих, хто повернувся, були репресовані, інші – знову емігрували за часів Другої світової війни. Власне, завершення Другої світової війни та її наслідки зумовили «третю хвилю» масової української еміграції, що мала виключно політичний характер. Багато українців – втікачів, військовополонених, примусово вивезених – перебували в таборах інтернованих на території Німеччини, Чехо-Словаччини, Польщі.

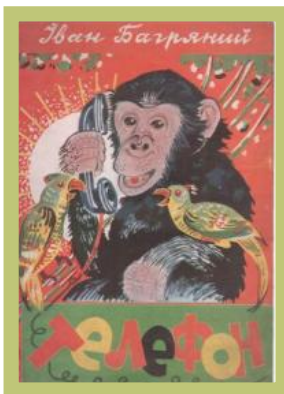
Характерною рисою таборового життя були літературні вечори та зустрічі. А поява численних газет, журналів, збірників, заснування видавництва – усе ставало, за словами І. Качуровського, імпульсом для творчості. Не дивно, що в одному з таких таборів Ді-Пі (переміщених осіб) Німеччини зародився Мистецький Українських Рух (МУР), який проіснував з 1945 до 1948 року. МУР об'єднав навколо себе письменників та критиків, розвинув видавничу діяльність, випускав серію літературно-мистецьких журналів, організовував збори і дискусії, чим спричинив посилення літературної діяльності.

У 1946 р. в околицях Мюнхену засновується Об'єднання письменників дитячої літератури імені Л. Глібова (ОПДЛ), у витоків якого стояли Р. Завадович, В. Барагура, Б. Гошовський, Ю. Тищенко-Сірий, Т. Білецька та інші. За свідченням Б. Гошовського («Українська дитяча література: спроба огляду і проблематика», Нью-Йорк, 1966), у Німеччині ОПДЛ провело чотири з'їзди, кілька літературних конкурсів на дитячу книгу, налагодило пресову та видавничу діяльність під маркою «Нашим дітям – ОПДЛ». Подальша діяльність цього об'єднання, як і переважної більшості інших культурних осередків, пов'язана з наступною, четвертою хвилею еміграції, що відбувалася з 1949 по 1951 рік. Українці, яким вдалося уникнути примусової репатріації до СРСР, переселялися з Німеччини до англomовних країн – США, Канади, Австралії та інших країн Європи. Ці процеси створили, за виразом І. Качуровського, «покоління Другої світової війни» української діаспори, перед яким постало, поміж інших високих намірів, завдання створення національної школи для виховання молоді, яка опинилася далеко від рідної землі у невідомих країнах із чужими традиціями та потребувала адаптації до нових реалій, але не за рахунок втрати української самоідентифікації.

Література для дітей і юнацтва в культурних осередках української діаспори

Серед тих переселенців, які емігрували до англomовних країн, були й діти. Ситуація зарубіжжя була непростою навіть для дорослої людини. А що вже казати про дітей, яких необхідно було гуртувати, адже їхня доля, особливо під час другої хвилі еміграції, була незavidною. Діти здебільшого були безпритульними, у кращому випадку їх направляли до сиротинців (Модржани), в гіршому – вони важко працювали. Лише одиниці були щасливчиками, бо мали поряд близьких. З еміграцією до англomовних країн постала проблема, що маленьким українцям необхідно було здобувати освіту, пристосовуватися до життя в чужих країнах. У той же час емігранти прагнули навчити своїх дітей берегти, шанувати своє походження, вивчати рідну мову, історію, традиції. Організовувалися різні свята, роковини, літературні та драматичні вечори. Обов'язково відзначалося Листопадове свято, Самостійність і Соборність, Крути, Шевченкове свято, а також різні актуальні події. Українська діаспора ставила першочерговим завданням своєї діяльності збереження пам'яток і традицій

українського народу, задля чого засновувала різноманітні центри у країнах осідку, де консолідувалися найкращі сили культурної інтелігенції українців. Значну увагу у справі виховання посідала література для дітей та юнацтва, на яку було покладено роль духовного і патріотичного збудника української молоді діаспори. До творення дитячої літератури, головно через видавничу і пресову діяльність, долучалися різні за напрямками культурні осередки, багато з яких діяли на громадських засадах за рахунок пожертв. До них належали вищі навчальні заклади і наукові установи та організації й об'єднання:

- школи українознавства, суботні школи (Товариство «Рідна школа», Український Інтернат у Мюнхені тощо),
- університети (Український вільний університет у Мюнхені; Канадський інститут українських студій Альбертського університету; Центр українсько-канадських студій факультету мистецтв Манітобського університету; кафедра українських студій Університету Торонто тощо),
- наукові установи (Українська вільна академія наук, Наукове Товариство імені Шевченка),
- молодіжні угруповання («Пласт», «СУМ» тощо),
- жіночі організації (Союз українок Америки, Канади та ін.),
- літературні об'єднання («Слово», УПЛДМ).

Ключовою ідеєю діаспорної літератури була віра у повернення дітей в Україну задля служіння їй. Провідники ідеї ставили перед собою завдання плекання української культури, традицій, мови. Тож, головною метою культурних центрів української діаспори було збереження національно-культурної та релігійної самоідентифікації, а також виховання молодих патріотів майбутньої держави України. Зберегти Україну у свідомості нового підростаючого покоління могла триєдність – рідна мова, традиційна школа, література. Задля пробудження любові до рідного слова та далекої Батьківщини друкувалися твори Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, створювалися наукові біографії, дитячі енциклопедії, повісті, художньо-пізнавальні твори про видатних земляків, історію, звичаї, український національний рух та інші питання національної культури. Через книгу діаспора презентувала українців як націю з власною історією, традиціями, мовою і географією у світовому просторі.

Плідно розвивали дитячу літературу в діаспорі, насамперед, Об'єднання «Українські працівники літератури для дітей і молоді ім. Л. Глібова», яке з 1954 р. функціонує у Торонто, та Об'єднання українських письменників «Слово» (1954–1997). До складу останнього увійшли учасники його попередника європейського МУРу І. Багряний, І. Боднарчук, Л. Полтава, а також «Празької школи» Н. Ливицька-Холодна, О. Лятуринська, «Нью-Йоркської групи» Е. Андіївська, В. Вовк та ін., які писали також і для дітей. Творення «дорослими» письменниками літератури для дітей та юнацтва, звісно, піднесло її на новий вищий рівень, збагатило дитячу літературу жанрово-тематично, візьмемо хоча б казки-притчі Е. Андіївської, історичні легенди О. Мак, поезії О. Лятуринської, біографічну повість Н. Ливицької-Холодної.

Проти надмірних спрощень та зведення тематики дитячої літератури до вузької, «камерної», виступали митці, які гуртувалися навколо Об'єднання «Українські працівники літератури для дітей і молоді ім. Л. Глібова», членами котрого були і письменники зі «Слова». До першочергових завдань Статуту УПЛДМ належать розширення тематичного об'єму та увага до естетичного рівня творів для дітей та юнацтва. Тому кожен художній текст, розрахований на дитячого читача, мав пройти рецензування – так твердили його очільники, якими у різні часи були Б. Гошовський, Л. Храплива-Щур, Д. Чуб (австралійська філія). Тож якість дитячої книги засвідчувалася видавничою

маркою «Нашим дітям – ОПДЛ». Об'єднання налагодило і друк періодики, зокрема місячників «Малі друзі», «Юні друзі», «Веселка», де публікувалися найкращі твори українських класиків, радянських і емігрантських письменників.

Найбільшій популярності набув «Ілюстрований журнал для дітей кожного віку «Веселка», який почав виходити з 1954 року як додаток до газети «Свобода» за сприянням Українського народного союзу. Активно функціонував у культурному середовищі українців Канади дитячий журнал «Соняшник», який виходив у видавництві Централі Українських Католиків Канади з 1956 року за редакцією Петра Волиняка – активного громадського діяча, власника видавництва «Нові дні», вчителя, керівника курсів українознавства при кафедрі св. Володимира в Торонто. Журнал продовжив традицію національно-патріотичного та християнського виховання маленьких українців за кордоном.

У справі розвитку дитячої літератури II пол. XX ст. помітне місце займають і жіночі організації, зокрема Союзи Українок Америки, Аргентини, Австралії, Об'єднання Українських Жінок Німеччини, Англії, Бельгії, Організація Українок Канади, Український Золотий Хрест, що згодом об'єдналися у Світову Федерацію Українських Жіночих Організацій (СФУЖО), які репрезентують жіноцтво у суспільстві, його значення у національно-громадському житті, у тому числі і через опіку над дітьми, розвиток національної освіти (видання підручників, створення шкіл українознавства), підтримку молодечо-виховних об'єднань. Тому у пресовому органі українською та англійською мовами «Наше життя» («Our life») розповідається не лише про жіночий рух, а й порушуються питання виховання дитини та наявна дитяча сторінка «Нашим малюкам», де подаються різножанрові твори для дітей Н. Наркевич, О.Лятуринської, О. Мак та ін.

Окрему сторінку у розвитку дитячої літератури в діаспорі становлять пластові (скаутські) організації. З 40-х рр. XX ст. найбільш популярними стали три нові українські молодіжні організації – Спілка Української Молоді (СУМ) з пресовим органом «Крилаті», далі – «Пласт» з виданням місячників «Готуйсь» і «Юнак» (як наступник «Молодого життя») та Організація Демократичної Української Молоді (ОДУМ) з журналом «Молода Україна». Вони організовували дозвілля дітей і молоді (збори, зустрічі, святкування видатних подій, створення літніх, спортивних таборів) та покладали на себе виховання у дітей любові до України, Бога, формування морально-етичних якостей. Задля реалізації цих функцій у пресових органах виражалися ідеї дитячо-юнацьких організацій, а за допомогою художнього слова формувалася патріотична свідомість. Так, в ілюстрованому місячнику «Готуйсь», що виходив у Нью-Йорку з 1953 року за редакцією Л. Храпливої-Щур, містилися відомості про пластування, художні, науково-пізнавальні твори про звичаї, історію українського народу, християнські свята, видатних письменників Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українку, наявні тексти радянських письменників (Т. Коломієць, Н. Забіли, В. Сухомлинського тощо), а також спроби пера самих пластунів. Цей журнал розрахований на молодшу аудиторію, чим і зумовлений такий вибір матеріалу. На противагу, у «Юнакові» переважає вже жанр науково-пізнавальної статті з історії, медицини, техніки, культури, наявні есе про еміграцію, екологію, спорт самих пластунів, що презентувало українську молодь світові.

Як бачимо, література для дітей та юнацтва в діаспорі II пол. XX ст. формувалася у різноспрямованих культурних осередках (наукових, навчальних, жіночих, молодіжних, літературних), але концептуальним для усіх було творення національно здорової і високомистецької «дитячої» книги, яка жанрово-тематично збагачувалася.

Жанрово-тематичне різноманіття літератури для дітей і юнацтва української діаспори

Специфіка української дитячої літератури в діаспорі зумовлена вимогою нової концепції адресата, адже орієнтувалася на нову аудиторію читачів. Тогочасна дитина еміграції зростала у подвійному лабіринті: дві мови, дві культури, що увібрали одна одну, деś поєднуючись, а деś роз'єднуючись. Тож література потребувала нових інших героїв, інших підходів до відтворення дійсності, іншого діалогу дорослого з дитиною.

Головні акценти в українській дитячій літературі діаспори: високий рівень національної свідомості, релігійно-християнський дискурс, естетично-виховні домінанти у творах, жанрово-стильова різноманітність.

У дитячій літературі української діаспори розвивалися усі роди – епос, лірика, драма, ліро-епос. У цьому плані плідною була творчість співзасновника УПЛДМ Р. Завадовича, якого називають «князем дитячої літератури». У його доробку 45 книжок. Він писав вірші, казки, оповідання, поеми, сценки та комікси на

історичні теми. Вагоме місце у творчості письменника займають віршовані казки та оповідання. Серед них – «Пригоди гномика Ромтомтомика» та «Тодірків літачок», в яких автор утверджує родинні цінності, що робить його твори актуальними в наш час.

До жанру віршованої казки зверталися Л. Мосендз («Пригоди котика Кікі»), Л.Полтава («Котячий хор», «Живі забавки»), І.Багрянний («Казка про лелек та Павлика-мандрівника», «Телефон»).

Поширеними були казки на патріотичну тематику. Такою є «Казка про Чародія-лиходія, Івасика-козачка і Чорне море» Л. Полтави, де автор сповідує національну ідею про українську незалежність, звільнення від чужинського панування, а також ідею єдності нації. У творі І. Багряного «Казка про лелек та Павлика-мандрівника» ставиться серйозна та украй важлива тема шанобливого ставлення до рідного краю. Головний герой Павлик усвідомлює найголовнішу істину про рідну Батьківщину, про що йдеться при поверненні до України і зустрічі з близькими у завершальному розділі. Відтак своєрідним рефреном і лейтмотивом твору постають рядки: «Бо немає краще, як на Україні!». Видавали в українській діаспорі патріотичні абетки, серед них помітні «Абетка веселенька для дорослих і маленьких», «Абетка з історії України (бо корінням у рідній землі)» Л.Полтава. Наприклад, «Є», оздоблена малюнком, містить таку інтерпретацію:

Єдність

*Нероздільні земля і небо,
Нероздільна моя сім'я,
Нероздільна любов до тебе,
Дорога матусю моя;
Нероздільна людська родина,
Наша мова і наша кров,*

*І єдиній моїй Україні –
Нероздільна моя любов:
Ген від Сяну до річки Дону
Устає вона в сяйві дня,
Україна – моя ікона,
До якої молюсь щодня.*

На патріотичні, історичні та морально-етичні теми писали прозові казки та казки-придичи К.Перелісна («Три правди»), І.Савицька (кн. «Де найкраще місце на світі»), Л.Храплива-Щур (окремі твори з книги «Вітер з України»), Е.Андієвська («Говорюща риба», «Казка про яян» та ін.).

Майстром нарисів вважають І. Боднарчука (зб. «Квіточка прибраній матусі»). З документально-історичними новелами виступає П. Волиняк («Соняшник» – рубрика «З історії свого народу»). На теми еміграції, школи, руху пластунів пише свої оповідання Л. Храплива-Щур («Чародійне авто», «Вітер з України»). У пригодницьких оповіданнях «Стежками пригод», «З Новогвінейських вражень» Д. Чуба, «В джунглях Нової Гвінеї», «У царстві коралів» П.Вакуленка дітям розповідається про особливості країни осідку Австралію.

Поширення здобуває жанр повісті, в якому працюють Л. Храплива-Щур («Отаман Воля»), В. Радзикович (історично-пригодницька повість «Ніч проминула»), Л. Бризгун-Шанта (біографічна повість «Гелен Келлер»), В. Куліш (повість про безпритульних «Пацани»), І. Боднарчук («У дорозі життя»), Л. Полтава (пригодницька повість «Подорожі і пригоди Миклухи-Маклая», «Чи зійде завтра сонце»), О. Кобець (автобіографічна повість «Записки полоненого») та ін.

Поезію для дітей розвивали О. Олесь, Л. Полтава, О. Лятуринська, К. Перелісна, О.Кобець, Діма, М.Щербак, Г. Черінь, В. Дубина. Загалом тематика поезій не обмежувалася описом пор року, тваринок, дитячих розваг, вибору фаху, проблематики школи чи дитсадка. Значними були доробки на патріотичні, історичні та релігійні теми, які виховували глибоко патріотичну і віруючу особистість, котра любить свою далеку Батьківщину, молиться за її світле майбутнє. Доволі поширеною в українській дитячій літературі діаспори є релігійно-християнська тематика, яка представлена у жанрах біблійної легенди, притч, поезії. У цих жанрах працювали Л. Бризгун-Шанта (збірка різдвяних, великодніх та весняних оповідань «Золотий горішок»), Н. Наркевич («Великодня несподіванка», «Сніп пшениці»), Р. Завадович («У церковці», «Ісусова сльоза»), В. Вовк («Легенди»), Л. Храплива-Щур («На весь божий рік», «Писанка українським дітям», п'єса «Антипкові пригоди»), І. Савицька (пісня «Молитва українських дітей»), Л. Полтава (пісня «Охрестилась Україна» – приклад поєднання релігії і патріотизму), М. Щербак («Великдень») та багато інших. Найбільш поширеною є група творів, присвячених Різдву, Великодню, Покрові, Св. Миколаю. Письменники виховували через християнські цінності найкращі якості у дитини – доброту, чемність, терпимість, взаємодопомогу, жертвовність в ім'я ідеї.

Крім християнської етики, еміграційна література для дітей та юнацтва ґрунтувалася на народно-етнографічних ідеях, фольклорі, зверненні до загальнонаціональних символів, якими ставали постаті Т. Шевченка, Лесі Українки, І.Франка, гетьманів, історичного коріння, – все це засвідчувало любов і повагу до рідної Батьківщини. Утворах письменники розповідали про Батьківщину так, щоб її образ замінив

читачу саму Україну. Поширеною в українській діаспорній літературі для дітей та юнацтва була шевченкіана – твори, присвячені Т. Шевченку. Це різножанрові добутки для молодшої та старшої категорії дітей: біографічна повість Н. Ливицької-Холодної «Шлях велетня», есе Д. Чуба «Живий Шевченко», п'єса «Кобзарєва гостина» Р. Завадовича, біографічні оповідання Н. Наркевич «Як Тарасик вчився малювати», пізнавальні оповідання П. Волиняка «По Шевченківським місцям», поезії «Кобзар» Тараса Шевченка» Л. Полтави, «Шевченкова верба» Б. Лепкого, «В роковини Шевченка» О. Олесья, «Пророк» С. Черкасенка, «Хвала Шевченкові» О. Кобця, «Пророк України – Тарас Шевченко» Р.Завадовича тощо. У творах не лише висвітлювалася життєдіяльність Тараса Шевченка у контексті загальнонаціонального значення, а й порушувалися актуальні для українського народу національні, державницькі й соціальні проблеми. Попри жанрове різноманіття шевченкіани української діаспори, тексти єднає ідея значення постаті Кобзаря для становлення самостійної державницької України, що формувало національний міф про Т. Шевченка як національного пророка. Виховне значення покладалося і на інсценізації творів Т. Шевченка. Так, їм піддалися вірші «Мені тринадцятий минало...», «На Великдень на соломі», «Садок вишневий коло хати», «Сон», «Гамалія», «Гайдамаки» та багато ін. Іншою серед найпопулярніших і затребуваних тем була історична. Репрезентабельними творами на історичну тему української діаспори є оповідання Л.Полтави «Маленький дзвонар із Конотопу», поема «Княжа Україна» О. Олесья, історична повість В. Радзиковича «Ніч проминула», історичні казки і легенди О. Мак та Л. Храпливої-Щур, поезії Л. Полтави, Р. Завадовича, Н. Мудрик-Мриць, О. Кобця, М. Щербака, Х.Лисовецької, п'єса Р. Завадовича «Гетьманська шабля». У своїх творах митці осмислювали різні етапи історії українського народу: перший – період Київської Русі, другий – Запорізьку Січ, третій – проголошення незалежності України та акт злуки між ЗУНР і УНР (1918, 1919), четвертий – незалежність України 1991 року. У такий спосіб письменники прагнули висвітлити увесь шлях українців як нації до власної незалежності та державності. Письменники у своїх творах міркували над питаннями про причини втрати Україною незалежності, трагічні помилки, яких припускалися наші керманічі та про джерела наснаги українців.

У цій розвідці лише означено напрямки дитячої літератури української діаспори, що набула розквіту з кінця 40-х рр. ХХ ст. Над її створенням працювали письменники, ілюстратори, видавці, громадські діячі, критики з різних країн та континентів – Німеччини, США, Канади, Австралії. І нині українська діаспора активно діє в різноманітних культурних, наукових, громадських осередках, чим все більше привертає увагу дослідників з України до вивчення україністики. Дослідження діяльності сучасних діаспорних осередків у галузі дитячої літератури насамперед Канади та Німеччини для авторки цієї статті уможливується за фінансової підтримки з Вічного фонду ім. родини Ремезів Канадського інституту українських студій Альбертського університету.

У межах дослідження, що проводиться за фінансової підтримки КІУС, у фондах бібліотеки «Рідної школи» (м. Мюнхен, Німеччина) у періодичних виданнях української діаспори віднайдено тексти для дітей та молоді про Кривий Ріг.

Яр Славутич «Кривий Ріг – козацька назва»

В Кривому Розі 84-літній Лепеха, «нащадок запорожців», як він сам себе назвав, розповів мені таку бувальщину про походження назви міста.

– Ще коли прадід мій бився на Жовтих Водах, тоді тут нічого не було. Так ото, по смерті Богдановій, прадід мій не захотів датися чужинцям (мені здавалося, що дід хотів сказати «москалям») у шори та й чкурнув до Низу. По дорозі він набрів на свіжий хутірець, що стояв на теперішній Чорногірці, трохи нижче, де зливаються Саксагань та Інгулець. Заїхав та й попросив у господині корячок горілки, щоб прополоскати козацьке горло. Вона, спасибі їй, винесла моєму прадідові доброї оковитої. Що там далі було в них, не відаю, але знаю, що господарем хутірця був козак Ріг. З ним ото мій прадід і ходив на бусурманів, що люд наш у неволі морили. Одного разу в бою козак Ріг зламав собі ногу та й каже моєму прадідові:

– Одвези мене, товаришу мій, до мого хутірця, а я віддам за тебе свою дочку.

Зрадів мій прадід та й сповнив волю старого Рога, а сам перегодя й справив бучне весілля, бо таки женився з красунею Рогівною. Так ото й звали хутірець той Рогом, а пізніше стали називати Кривим Рогом, бо старий Ріг таки добре шкутильгав. Зате всі його шанували! Він же край наш боронив од бусурманів...

– Пізніше, – закінчив свою розповідь Лепеха, – з хутора виросло село, а потім стало місто, а вже назву наші люди не захотіли змінювати, бо ще й досі шанують козака Рога. («Крилаті», 1964. – № 12).

Загадка

Це здивує, мабуть, всіх,
Є такий чудовий Ріг,
Ні з корови, ні з вола,
Ні зі скрині, ні стола,
Ріг той найбагатший є,
Сталь прекрасну він дає.
(На Вкраїні він, це знайте,
В чужині і не шукайте).
Що ж це є той славний Ріг?
Хто б це нам сказати міг!
(Кривий Ріг)

(«Юні друзі», 1957. – Ч. 6).